

ELİF ŞAFAK'IN SİYAH SÜT ROMANINDA KADIN OLMAK YA DA OLAMAMAK*

TO BE A WOMAN OR NOT IN ELİF ŞAFAK'S BLACK MILK

Fatma KALPAKLI**

Özet

Nedir, kimdir kadın? Erkek olmayandır, o zaman erkeğin zıttıdır. Fakat peki tek bir kadın tasviri mümkün müdür? Tek bir kadın imajı var mıdır kafamızda? Kimdir kadın? Ya da kadın denince ilk akla gelen nedir? Anelik mi, yoksa Âdem ile Havva'dan bu yana gelen dişi şeytan imgesi mi? Ya da günümüzün popüler deyimleriyle kariyer de yaparım, çocuk da diyen süper kadın imgesi mi? İşte tüm bu sorulara ve kadın sorununa Elif Şafak yarı-otobiyografik, *Siyah Süt* isimli romanında yanıt arıyor ve bizi de kendi içsel yolculuğuna davet ediyor. Diğer bir deyişle, Elif Şafak *Siyah Süt* isimli romanında kadın olmak ya da olamamak nedir konusunu irdeliyor. Bu bağlamda, erkek egemen toplumda kadınlık, kadın kimliği, kadınların kimlik arayışı, kadın yazar kimliği ve kadın yazar imajı konularını gündeme getiriyor. Romanda, Elif Şafak kadın hakları savunucularının da yıllardır vurguladığı ve çelişkili buldukları diğer bir noktayı, “kadınların sadece erkekler tarafından değil, aynı zamanda kadınlar tarafından da dışlandığı” ve ötekileştirildiği gerçeğinin altını çizmektedir. Bu makalede kimlik, aidiyet, öteki vb. kavramlar ve kadınların ötekileştirilmesi konusu *Siyah Süt* isimli romana dayanılarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Elif Şafak, *Siyah Süt*, kadın, kimlik, öteki, toplumsal sosyal cinsel kimlik, insan hakları, demokratik toplum.

Abstract

What/Who is a woman? Simply, a woman is not a man, then can we say that she is the opposite of man? Is it possible to define her within the limits of only one description to define her sufficiently? Is there only one image of womanhood in our mind? Who is a woman? Or what immediately comes to our minds, when we say a woman; the image of a sacred mother like Virgin Mary or the image of She-devil due to the Original Sin. Or as an alternative, the very popular image of the recent days, which may be called as “the super woman”, who is both a working woman and a mother at the same time? Elif Şafak in her book called *Black Milk* tries to answer all these questions and invites us all to witness her inner journey as narrated in her novel, *Black Milk*. In other words, the issue of how to be a woman or not is questioned in *Black Milk*. Moreover, issues such as womanhood/femininity, female identity, woman's search for identity and the image of female woman writers in patriarchal societies are brought to agenda in this novel. Like feminists have pointed out many times earlier, Elif Şafak also underlines in her work another paradoxical and hot-debated point, the fact that “in patriarchal societies, it is not only men, who are applying the othering process to women, but also women. Thus, in this article, issues of identity, sense of belonging, the other and the othering process and so on will be analyzed with reference to Şafak's *Black Milk*.”

* Bu çalışma, Adnan Menderes Üniversitesi'nde 17-19 Nisan 2009 tarihleri arasında düzenlenen İkinci Uluslararası Kadın Sempozyumunda ve daha sonra 26 Ocak 2011'de The University of Chicago'da Türkçe Kulübü'nün atölye çalışmasında sunulan ve yayınlanan bildirilerin genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü. fkalpakli@selcuk.edu.tr

Key Words: Elif Şafak, *Black Milk*, the other, gender identity, Women’s human rights, democratical society.

Elif Şafak’ın *Siyah Süt* Romanında Kadın Olmak ya da Olamamak

Siyah süt-beyaz süt, şeytan kadın-erdemli erkek, tek doğru-binlerce yanlış yol, birlik-çokluk, uyum-kaos, biz ve ötekiler, parçalanmışlık-bütünlük işte bu zıt karşıtlar, insana kendini bir kategoriye sokma ve böylelikle bir yere ait olma hissini veren ve kendini güvende hissetme yetisini veren. Kısacası “biz ve diğerleri” ya da “biz ve ötekiler” kavramıdır ki hayatı bir yönden kolaylaştırırken diğer taraftan özellikle de kadınlar için zorlaştıran. Bu psikolojik koşullanmada iyi ve güzel olan her şey bizimle, kötü ve çirkin olan her şey de ötekiyle ilişkilendirilir¹ (Hall 345, Leoussi 216) ve böylece insanoğlu kendini tatmin ederek mutlu olur. Ataerkil toplumlarda ise bu mekanizma şu şekle dönüşür, “kadın eşittir zayıflık, şeytanlık, duygusallık ve acizlik” iken “erkek eşittir iktidarlılık, erdemlilik, mantıklılık ve kudretlilik” (Bakınız Reis ve Yaşar 251-281). Bu karşıtlıklar ya da Elif Şafak’ın *Siyah Süt*teki deyimiyile “ikilemler” (Şafak 157) şu şekilde ifade edilmiştir:

İşte bu malum ve meşum listeden birkaç örnek:

Erkek	Dişi
Etken	Edilgen
Kültür	Doğa
Gündüz	Gece
Akılcı	Duygusal
Rasyonel	İrrasyonel
Beyin	Beden
Dikey	Yatay
Hız	Durgunluk/oturmuşluk
Yapan	Yapılan
Özne	Nesne
Logos	Pathos

(Şafak 157)

“Buna göre, erkek/kadın diye bilinen ikili, zihin/beden, etken/edilgen, akıllı/akılsız, akıl/duygu, nefsine hakimiyet/şehvet, yargılama/acıma, ve düzen/düzensizlik gibi karşıtlarla ifade edilebilmektedir” (Reis 25-26).

Ataerkil toplumlarda, bu mantık sistemin yürümesi için gereklidir ve erkeğin kadına karşı ötekileştirme metodunu kullanması doğru olmasa da elindeki otoriteyi kaybetmemesi için bir

¹ Çeviri tarafımdan yapılmıştır.

dereceye kadar anlaşılabilir. Ancak, kadının kadına karşı ötekileştirme silahını kullanması beklenmeyen ve anlaşılması zor bir süreçtir ve bu durum *Siyah Süt*’te şu sözlerle ifade edilir:

Öyleyse kadın olmak şu veya bu şekilde beraberinde edilgenliği, irrasyonelliği, duygusallığı getiriyor. Kadınlar hep bu sıfatlarla anlatılıyor, anlaşılıyor.

İşin tuhaf yanı, bir kadın aynaya baktığında, o da kendisini bu sıfatlarla algılıyor. Kendimizle kurduğumuz ilişki bile dolaylı, kendimizle sohbetlerimiz bile kültürel değerlerin gölgesinde.

Ve kadınlar birbirlerini gene bu sıfatlarla yargılıyor, damgalıyor. Kadınlar birbirlerine karşı ne kadar acımasız olabiliyor...

Cinsiyet temelli ikilemlerin bu kadar kanıksandığı ve “normalleştirildiği” bir ortamda, nasıl ayırt edeceğiz hakikaten neyin “normal” ve “doğal” olduğunu?

(Şafak 157-158)

Nedir, kimdir kadın? Erkek olmayandır, o zaman erkeğin zıttıdır. Fakat peki tek bir kadın tasviri mümkün müdür? Tek bir bütün kadın imajı var mıdır kafamızda? Kimdir kadın? Ya da kadın denince ilk akla gelen nedir? Annelik mi, yoksa Adem ile Havva’dan bu yana gelen dişi şeytan imgesi mi? Ya da günümüzün popüler deyimleriyle kariyer de yaparım, çocuk da diyen süper kadın imgesi mi?

İşte tüm bu sorulara ve kadın sorununa Elif Şafak da yarı-otobiyografik, *Siyah Süt* isimli romanında yanıt arıyor ve bizi de kendi içsel yolculuğuna davet ediyor. Romanın ana karakteri Elif, 33 yaşlarında bir kadın yazardır ve kendi bile farkında olmadan hayatını sorgulamaya başlayacaktır. Bir gün Ada vapurunda 3 çocuklu, tombul bir bayanla karşılaşır ve içgüdüsel olarak hemen şu satırları (“Evde Kalmış Kız Manifestosu” adını verdiği) karalar:

Yalnızlık Allah’a mahsustur diyerek her insanı evliliğe mecbur bırakmak, insanoğlunun geliştirdiği en büyük aldatmacalardan biridir. Nuh’un Gemisi’ne çiftler halinde bindik diye, tüm yolculuğu çiftler halinde yapmak zorunda değiliz (Şafak 35).

Tombul bayan, göz ucuyla bu satırları okur ve bir “hıh” çeker:

Öyle bir “hıh”ki bu, alıyor beni bir merak. Ne demek istedi şimdi? Hak mı verdi acaba bana? Yoksa “*sen bunları yaz canım ama dünyanın düzeni başka türlü*” demeye mi getirdi? Giderek ikinci ihtimal ağır basıyor (Şafak 37).

İşte romanda, bu noktada, ötekileştirme süreci başlıyor:

Birden hoyrat bir fikir beliriyor zihnimde. Mademki “hıh” dedi bana, ben de onu öteleme ihtiyacı hissediyorum. Dişe diş, göze göz. İlk refleksim. Bu kadın benim “ötekim”. Kendini oğullarına ve yuvasına ve plastik komandolarına adanmış, bu uğurda şişmanlamış, vaktinden evvel yaşlanmış, genç kızlığıyla vedalaşmadan anne olmuş, içinde ukte kalan arzular, hırslar yüzünden muhtemelen sirkeleşmiş, şimdi de en büyük korkusu kocasını elinden kaptırmak ya da fasulyenin altını yakmak olan, konservelenmiş hayaller ve evcimen krizler dışında bir şey üretmez olmuş “öteki kadın” bu. Benim antitezim (Şafak 37).

Elif, iyi eğitim almış, kültürlü, ekonomik özgürlüğü olan modern bir kadındır kendince ve bu durumda diğer kadın ise onun tam tersi, eğitimsiz, cahil, bir erkeğe muhtaç ve geri kalmış bir

kadıdır Elif'in gözünde. Fakat, kaderin bir cilvesi olsa gerek ki, bu karşılaşmadan 9 ay sonra Elif evlenir ve daha sonra şu satırları kaleme alır:

Durup dururken Ada vapurunda bir "Evde Kalmış Kız Manifestosu" yazıyorum. Neden böyle bir şey kaleme alma gereği duyduğumu bilmiyorum. Bu arada yanımdaki ev hanımı-anne-eş prototipi kadını aklımcı öteliyor, kendimden hakir görüyorum. Zannediyorum ki be "yazar hanım" pek bir müstesna, pek bir çılgın, pek bir kabiliyetliyim ve hep öyle kalacağım. Zannediyorum ki, "öteki kadın" cahil, basit, ortalama. Bense aydınlanmışım, farklıyım (Şafak 39).

Zaman içinde, Elif diğer kadını aşağılayarak ve hakir görerek, kısacası ötekileştirerek bir hata yaptığını itiraf ediyor kendi kendine. Ve aslında o kadının pek de öteki olmadığı ve içinde kendinden bile sakladığı ve bastırıldığı yönlerini canlandırdığı için, onu içten içe kıskandığını fark eder.

Elif evlilikle eş rolünü üstlendikten sonra, sıra anne rolüne gelir ve *Siyah Süt*'te kariyer mi, çocuk mu sorusu gündeme gelir? Aslında kadınlar için ya kariyer ya da aile seçimi zorunlu değildir, belki de her ikisini de beraber götürebilecekleri alternatif başka bir yol daha vardır. O ya da bu diye tanımlayabileceğimiz "veya" seçeneği belki de gerçekte zorunlu değildir ve sadece bir ötekileştirmenin sonucudur. Bu yüzden, bu seçenek "hem kariyer hem de çocuk" seçeneğine çevrilerek bir bütünlük sağlanarak, kadın parçalara ayrılmadan tekamülü de mümkün olabilir. Tüm bunlar, olasılıklar olarak imkân dâhilindedir. İşte tüm bu olasılıklar da Elif'in "İçimden Sesler Korosu" diye adlandırdığı ve iç dünyasındaki çatışmaları alegorik olarak ifade eden 6 kadın karakter tiplemesiyle dile getirilir. Elif'in kafasının içindeki her kadın karakter, diğerini ötekileştirmekte ve diğerine çelme takmaktadır, "[i]çimde bir minyatür harem var. Birbirine laf anlatamayan, çelme takan, pusu kuran, fal bakan, name yazan, darılan birtakım dişî yaratıklar" (Şafak 48). Bu kadınların isimleri sırasıyla Pratik Akıl Hanım (Şafak 67), Can Derviş Hanım (73), Hırs Nefs Hanım (76), Sinik Entel Hanım (81), Anaç Sütlaç Hanım (132) ve "Saten Şehvet Hanım"dır (184) ve bu isimler onların kişilikleri hakkında bize ipuçları vermektedir.

Romanda Elif'in en büyük çelişkisi hayatında neyin önce geldiğine dairdir. Yazarlığı mı, anneliği mi seçmelidir? Hırs Nefs Hanım, Elif'i anneliğe karşı uyarır ve onu sözde çok büyük bir hata yapmaktan alıkoymaya çalışır:

Bebek yapsam nasıl olur diye düşünmeye başladığını görmüyor muyum sanıyorsun? Acaba anne olabilir miyim? Olsam nasıl bir anne olurum? Yaşım geldi otuzbeşe. Biyolojik saatim tik tak tik tak! Aklında sadece bu tür fikirler var bu aralar. Gidişatını hiç iyi görmüyorum. Geçenlerde Boğaz kenarında yürürken o bebek arabasına nasıl baktığın gözümüzden kaçtı mı sanıyorsun?" (Şafak 115)

Sinik Entel Hanım, Pratik Akıl Hanım ve diğerleri de bebek sahibi olmanın Elif'in meslek hayatını baltalayacağını ve mesleki alanda şimdiye kadar verdiği çabaların da boşa gideceğini düşünmektedirler. Buna karşın, Anaç Sütlaç Hanım ise bir bebek sahibi olmak istemekte ve Elif'i vapurdaki tumbul ve anaç kadını küçümsediği ve ötekileştirdiği için içlerindedir.

Siyah Süt'te, Anaç Sütlaç Hanım Elif'in anaç yanını temsil eder ve Elif'in şimdiye kadar annelikle ilgili bastırıldığı tüm duygularını ortaya çıkarır:

Ben de her genç kadın gibi evlenmek, kat kat gelinlik giymek, tek taşlı alyans takmak, evlatlarımı büyütme, süpermarketlerin indirim reyonlarında dolaşmak istiyorum. Ama sen bu tür arzuları o kadar aşağılayıp öteledin ki, bir kez olsun dile getiremedim. Sır gibi sakladım içinde. Utandım. Hep utandım. Çünkü sen benden utanıyordun" (Şafak 133-134).

Bu yüzleşmeden sonra, Elif de kendi kendine sorar:

Peki ama “hayatın genişliğini” neden hep evin dışında arıyoruz? *Arıyorum?* Neden munis ve evcimen olunca hayatın dar; dışa dönük ve kaotik olunca da hayatın geniş olduğunu sanıyorum hep? Gerçekten öyle mi? (Şafak 134)

Elif’in kafası yüzlerce kadın yazarın yaşam öyküsüyle doludur; Irish Murdoch, Virginia Woolf, Adalet Ağaoğlu, Halide Edip Adıvar vs. Bu durum karşısında,

“Ah” diyor [Anaç Sütlaç Hanım] ellerini açarak. “Böyle uçuk kaçık kadın yazarların hayatları hakkında kafa yordukça, hem kadın hem yazar hem de normal olunamayacağına dair bir kanı geliştirdin. Ama bu doğru değil. Normal, hatta gayet *sıradan* bir insan olabilirsin. O da bir erdemdir. Normal olmaktan korkmamalısın” (Şafak 134).

Ardından ekler Anaç Sütlaç Hanım:

Boş ver sen Sinik Entel Hanım’ı. Dinleme artık o vıdı vıdıcuları. Senelerdir kafanın etini yediler. Normal bir kadın olmanın, herkese benzemenin, sıradan basit şeyler yapmanın hazzını küçümseme. Ben sana bunları vaat ediyorum. Seninle her hafta semt pazarına gideriz, satıcılarla çatır çatır pazarlık eder, domates biber seçeriz... Sonra çocuk doğururuz beraber. Alışveriş yaparız bebek mağazalarında. Seversin. İnan bana. O kadar çok seversin ki bir daha o hoyrat entelektüel dünyaya dönmek bile istemezsin (Şafak 135).

Bu paragrafta, Anaç Sütlaç Hanımın da entelektüel kadınları “ötekileştirmekte” olduğu ve Elif’i oradan uzaklaştırmaya çalıştığı gözlenmektedir. Anaç Sütlaç Hanım için de fazlaca okumuş yazmış kadın ötekidir, hoyrattır ve daha da önemlisi uzak durulması ve terk edilmesi gerekir, çünkü herkese benzemez ve evcimen değildir.

Diğer yandan, Sinik Entel Hanım ve Hırs Nefs Hanım cephesinde de Anaç Sütlaç Hanıma karşı ötekileştirme devam etmekte ve Elif’i “Ya o, ya biz” (Şafak 173) diyerek, “biz ve ötekiler/onlar” tutumunu sürdürerek bir tercih yapmaya zorlamaktadırlar. Sinik Entel Hanım der ki: “Hem eş, hem anne, hem evinin hanımı, hem sanatçı, hem akademisyen, hem birt hem cirt... her şey olmak yaramıyor kadınlara. Buna çoğulculuk değil, fazlalık denir olsa olsa” (Şafak 174). Hırs Nefs Hanım da büyük bir kızgınlıkla devam eder: “Her birinde vasat olmaya razıysan eğer, on ayrı iş bile yapabilirsin” (Şafak 174). Sonunda, Elif “kadınlığa karşı” tavır alarak ve kadınlığını inkâr ederek şu yemini eder:

“Az gittim uz gittim, hayatımın merkezine yazmayı koydum. En nihayetinde gele gele Beden ile Beyin arasında bir ikileme vardım dayandım. Bu bir dönüm noktası ömrü hayatımda. Ve and olsun ki ben, Beyin’i seçtim. Bundan böyle Beden değil, Beyin olmak istiyorum yalnızca. Kadınlıkta kadınsılıkta, ev hanımlığında, karılıkta, anaçlıkta doğurganlıkta yok gözüm. Ben sadece ve sadece yazar olmak ve öyle kalmak istiyorum” (Şafak 176).

Lakin, bir süre sonra Elif âşık olur ve kadınlığa² dönmek ister:

Ne zaman ki körkütük âşık oluyorum, nasıl olduğunu dahi anlamadan, beynin beden üzerindeki hakimiyetine bir isyan başlıyor içimde. Kazan kaldırıyor yüreğim. Yeniden kadınlığıma dönmek istiyorum şimdi. Sadece beyin olmak yetmiyor artık. Ne zaman ki âşık

² Kadınlık ve dişilik konusunda ek bilgi almak isteyenler Steve Harvey’in *Act Like a Lady, Think Like a Man/Erkek gibi Düşünün ama bir Hanımefendi gibi Davranın* ve Seda Akgül’ün *Dişilik mi Kişilik mi?* adlı kitaplarına bakabilirler.

oluyorum, kıymete biniyor beden. Küçümsediğim, reddettiğim, ötelediğim kadınsılık, deli gibi arzuladığım bir özellik oluveriyor aniden (Şafak 181-182).

Bu olaydan sonra, Arzulu kadını temsilen “Saten Şehvet Hanım” çıkıyor sahneye ve Elif’e adeta haykırıyor:

“Çok yazık. Nasıl da korkuyorsun benden”... “Gazetelerdeki tüm fotoğraflarında kasıyorsun kendini. Surat bir karış, eller kavuşturulmuş, hep uzaklara bakıyorsun. Dalmış gitmiş derin yazar pozu. Halbuki ne gerek var dalmaya? Canlı rujlar sürsen, dişlerini göstere göstere kocaman gülsen objektiflere, çiçekli frapan elbiseler giysen, biraz kol bacak göstersen ne olur sanki? Yazarlığına zeval mi gelir? Daha mı az edebiyatçı olursun? Kitaplarının kalitesi mi düşer? Kadınsı olmaktan ödün patlıyor. Söylesene sen benden niye bu kadar korkuyorsun? (Şafak 186)

Elif, içten içe dişiliğini saklamayan kadınlara hayrandır, ama bunu bir türlü Saten Şehvet Hanım’a söyleyemez. Saten Şehvet Hanım, romanda kadın cinselliği üzerindeki baskıyı ve yok sayılmayı da şu sözlerle dile getirir:

Yok bedenini kapat, kadınsılığını ört sakla. Yaşarken kendini, yazarken cinselliği sansürle... Hep sansür, hep sansür. Of ya. Olan bana oluyor tabii. Bütün ömrüm boyunca bastırıldım durdum valla. Yazık değil mi bana? (Şafak 189)

Bu tanışma, aslında Elif için oldukça yararlı olur ve artık kadınlığını utanmadan kabullenir ve bunu romanda şu sözlerle ifade eder:

Ama Saten Şehvet Hanım ile tanışmamın bir faydası oluyor. En azından artık kadınlığı utanılacak, bastırılacak bir özellik, omuzlarıma yüklenmiş bir külfet gibi algılamıyorum.

Bir an evvel yaşlanmak isterdim eskiden. Yaşlanmak ve ka-dın-sız-laş-mak mümkün olduğunca çabuk. Şimdi emin değilim. İlk durakta iniyorum “ekspres yaşlılık” otobüsünden. Acele etmemeye karar veriyorum. En azından artık “bedenimi” geri istiyorum.

Bedenimi seviyorum (Şafak 191).

Elif böylece bedeniyle barışır ve çocuk sahibi olmaya karar verir ve anne olur, ama Sinik Entel Hanım feryat figan ederek onun hemen kitapların dünyasına dönmesini ister:

“Okuyamaz oldum, yazamaz oldum. Ne okuması ne yazması, düşünemez oldum! Kuru ottan farkım kalmadı! Bittim ben, kişiliğimi yitirdim!” diye veryansın ed[er] ha bire (Şafak 207).

Ardından da Anaç Sütlaç Hanım’ı küçümsemeye ve ötekileştirmeye devam eder:

“O Anaç Sütlaç mıymıntısı için beni nasıl satarsın? Hayattaki en büyük gayesi cevzli çıtır kurabiye yapmak olan bir kadın için entelektüel dünyayı nasıl bir kenara atarsın?”

(Şafak 208)

Bu içsel çelişkiler ve ikilemler yüzünden, Elif bir süre parça parça olur ve bir bunalıma ve ardından da kimlik arayışına girer.

Yazı ki varoluşsal zamkımdı, parçalarımı bir arada tutardı bunca senedir... Yazı böyle aniden kesilince, zamk da kalktı ortadan.

Parça parça dağıldım o zaman...

(Şafak 288).

Elif içinde bulunduğu durumu şöyle dile getirir:

...çelişkilerimle baş edemiyordum. Parmak kadınları taşıyamıyordum. Oldum olası zorlanmışımdır İçimdeki Sesler Korosu'yla baş etmekte. Birini kayırısam ötekine yaranamazdım bir türlü. Azıcık sevmeyegöreyim birini, diğerleri başlardı mızıldanmaya. Hep böyleydi bu. Biraz ona biraz buna yaslanarak idare ediyordum senelerdir. Ama doğum yaptıktan sonra bu sistem işlemez oldu. Kendi içimdeki çoğulluk ile anneliğin sorumluluklarını bütünleştiremedim. Annelik teklik, tutarlılık, bütünlük istiyordu. Bense altı ayrı sese bölünüyordum her adımda. Dengeleyemedim. Beceremedim (296).

Ancak, bundan sonra “Hepsine eşit söz hakkı vereceğim” diyerek Elif nihai bir karara varır ve ardından ekler, “Darbe bitti, monarşi, anarşi, faşizm, nihayet demokrasi geldi içime” (297). Elif, anlar ki aslında tüm bu öteki kadınlar kendisi, hiçbirini aşağılamaya, ötekileştirmeye hakkı yok. Bundan böyle hiçbirini susturmayacak ve hepsine eşit söz hakkı verecek ve hepsini sevecektir, çünkü hepsi bir bütünün, kadınlığın parçalarıdır. Aynen, Emerson'un şiirlerindeki “zerre ve evren” (bakınız A. D. Burns, *Thematic Guide to American Poetry*) kavramında olduğu gibi, bir kadındaki iyileşme ya da kötüleşme diğerini de etkileyecektir. Tıpkı, gece olmadan gündüz olamayacağı, yaz olmadan kış olamayacağı gibi biri olmadan, öteki de olamaz: “Öteki dışarıda değil, aksine içimizdedir, kimliğimizdedir. Bu sebeple, kimlik bir süreçtir ve parça parçadır. Kimlik sabit bir nokta değildir, fakat bilinmeyen muallak bir noktadır. Kimlik, ayrıca ötekinin, biriyle kendisiyle olan ilişkisidir³” (Hall 345).

Elif bu karara ve farkındalığa vardıktan sonra der ki:

Hayatımda ilk defa bütün parmak kadınları aynı anda aynı yoğunlukta özlediğimi fark ediyorum. Çünkü onları bir ve tek gibi algılıyorum. Aynı bütünün ayrılmaz parçaları. Biri incinse ötekinin canı acırmış meğer. Biri düşse öteki kanarmış. Aralarındaki iktidar mücadeleleri benim tek tek onlarla iktidar mücadelem bir yansımasıymış sadece (Şafak 301).

...

Oysa hepsi bendim.

³ Çeviriler tarafımdan yapılmıştır.

So identity is a process, identity is split. Identity is not a fixed point but an ambivalent point. Identity is also the relationship of the Other to oneself (Hall 345).

Hepsi benim. Hataları ve sevapları, eksikleri ve meziyetleriyle. Ve şimdi anlıyorum ki İçimden Sesler Korosu ancak yan yana olduklarında, bir aradalıklarında anlam taşıyorlar. (Şafak 302)

İçimden Sesler Korosu ilk defa uyum içinde konuşuyor... Artık onlar da en az benim kadar iyi biliyorlar ki, içlerinden birinin ya da ikisinin diğerleri pahasına kayrılmasından hiçbirine hayır gelmiyor. Onlar da biliyor ki var olabilmek için birbirlerine ve farklılıklarına muhtaçlar bu zıtlıklar aleminde (Şafak 303).

...

Hepsi benmişim meğer.

Hepsi kabulüm.

(Şafak 303).

Siyah Süt'ün sonunda da betimlendiği gibi, kadınlar arasında kardeşlik ve bütünlük ancak birbirimizi ötekileştirmeyi bıraktığımız ve birbirimizi hatalarıyla sevaplarıyla olduğumuz gibi kabul ettiğimiz zaman mümkün olacak ve böylece daha uyumlu ve daha demokratik bir toplumda yaşama şansını elde edebiliriz. Kadınların farklılıkları vurgulayarak bölünmeye, parçalanmaya gitmelerinden evrende her şeyin zıttıyla var olduğunu kabul edip *Siyah Süt* 'te de gösterildiği üzere farklı yönlerini kucaklamalarıyla ve Sufizm'de de vahdet-i vücud⁴ olarak tanımlanan evrendeki bütünlük, bir olma ilkesinin tadına varabilecekleri ileri sürülmüştür. Romanda da değinildiği üzere, romanın ilk başlarındaki, vapurun bir ucunda çocuklarıyla ilgilenen kaba saba tombul kadın da, diğer ucundaki çok iyi eğitim almış, bir sürü dil bilen yazar kadın anlatıcımız da aslında birdir, birbirini tamamlamaktadır ve birbirine ne bir üstünlüğü ne de bir aşağılığı vardır. Bunun aksini iddia etmek ötekileştirme kültürünün esiri olmak ve demokratik bir toplumdaki uzaklaşmak, kopmak anlamına gelir ki bu da “kaos” ve “anarşiyi” (bakınız Arnold'ın *Culture and Anarchy*) beraberinde getirerek insan haklarının ve kişiliğin göz ardı edildiği bir ortam yaratır. Bu da çatışma ve ikilemler dünyası demektir ki zaten *Siyah Süt* romanında da kısaca ana karakterimizin kaos ortamından birliğe geçiş yolculuğu anlatılmaktadır.

⁴ *Siyah Süt*'te ele alınan zerre ve bütün, evrendeki birlik ya da vahdet-i vücud konusu *İslam Tetkikleri Enstitü Dergisi*'nde “Vahdeti Vücut Meselesi” adlı makalede daha derinlemesine incelenmiştir.

KAYNAKLAR

BİRİNCİL KAYNAKLAR:

Şafak, Elif. *Siyah Süt*. İstanbul: Doğan Kitap, 2008.

İKİNCİL KAYNAKLAR:

Akgül, Seda. *Dişilik mi Kişilik mi?* İstanbul: Postiga, 2012.

Arnold, Matthew. *Culture and Anarchy*. Cambridge: Cambridge UP, 1932.

Burns, Allan Douglas. *Thematic Guide to American Poetry*. Connecticut: Greenwood Press, 2002.

Hall, Stuart. "Ethnicity: Identity and Difference." Eds. Geoff Eley and Ronald Grigor Suny. *Becoming National: A Reader*. Oxford: Oxford U P, 1996. 339-349.

Harvey, Steve. *Act Like a Lady, Think Like a Man*. New York, HarperCollins Publishers, 2014.

Leoussi, Athena S. Ed. *Encyclopedia of Nationalism*. New Brunswick: Transaction, 2000.

Reis, Huriye. *Ademin Bilmediği, Havva'nın Gör Dediği*. Ankara: Dörtbay Yayıncılık, 2005.

Sabri, Mustafa. "Vahdeti Vücut Meselesi", *İslam Tetkikleri Enstitü Dergisi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1976. 63-80.

Yaşar, M. Ruhat. "Depresyon'un Kadınlaşması", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 17, Sayı: 2 Sayfa:251-281, Elazığ, 2007.